

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
(назва магістерської програми)

на тему: **«МОРАЛЬНИЙ РИЗИК У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»**
(НАЗВА ТЕМИ)

Виконавець:
Студент Кредитно-економічного факультету
Коломия Тарас Олегович
(прізвище, ім'я, по батькові) _____ /підпис/

Науковий керівник:
К.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
Жердецька Лілія Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові) _____ /підпис/

ОДЕСА – 2018

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Банківські системи практично всіх країн світу після кризи 2007 року функціонують у досить складних умовах. Негативний вплив валютного та кредитного фінансових ризиків у більшості країн спричинив погіршення ефективності діяльності банків, зменшення рентабельності активів та капіталу, істотне погіршення якості кредитних портфелів банків. Загострення фінансової кризи зумовило різкий відтік депозитних ресурсів з банків та проблеми з ліквідністю. Руйнівні наслідки впливу світової фінансової кризи на функціонування банківських систем країн світу, їх вразливість до коливань на світовому та національному фінансових ринках, локальні проблеми в діяльності значної кількості банків та реальна загроза мультиплікативного перетворення наслідків цих проблем на системні банківські кризи обумовлюють необхідність удосконалення методичного забезпечення управління ризиками банків. Необхідно підкреслити, що дана проблема має транснаціональний характер і притаманна як країнам з розвинутою економікою, так і державам з ринком, що формується.

Історичний досвід функціонування банківського сектору в різних країнах показує, що системні кризи часто можуть бути спричинені дисбалансами у структурі ресурсної бази фінансових посередників. Поведінка суб'єктів фінансового ринку має циклічний характер – за стабільних умов споживання та інвестиції (фінансові чи реальні) зростають і створюють доходи, за рахунок яких фінансується подальше зростання споживання та інвестицій. При цьому часто фінансові посередники не звертають увагу на зростання ризиків. Результатом цього може стати те, що навіть незначні несприятливі події призводять до матеріалізації ризиків і призупинення кредитного буму, що негативно позначається на діяльності банківського сектору і фінансового ринку загалом. Зазначимо, що моральний ризик виникає в ситуації, в якій одна сторона залучається до ризикованої події, знаючи, що вона захищена від ризику, а друга сторона угоди нестиме витрати. Така ситуація на фінансовому ринку виникає тоді, коли обидві сторони мають неповну інформацію один про одного. Неповнота інформації є неодмінною ознакою економічного життя. Вона може впливати на умови та особливості функціонування ринків, створюючи додаткові трансакційні витрати для економічних агентів.

Оцінка форм прояву фінансових ризиків і методи зниження й управління ними в умовах фінансової кризи знайшли відображення в наукових працях вітчизняних учених – О. Барановського, Р. Гриценка, А. Єрмошенко, С. Онікієнко, Ю. Коваленко, К. Черкашиної, Л. Слободи та ін. Питанням поширення морального ризику на фінансових ринках присвячено праці низки

зарубіжних дослідників – К. Дауда, Х. Грюнінга, К. Метьюза, П. Недзьолки, П. С. Роуза, Дж. Сінкі, С. Х'юста.

Отже, моральний ризик – це дії економічних агентів з максимізації їх власної корисності на шкоду іншим внаслідок асиметрії інформації та відмінності інтересів, що проявляється зміною поведінки однієї із сторін контракту. Однією з основних передумов появи моральних ризиків є асиметричність інформації, яка означає, що дві сторони мають різний рівень інформації про предмет їхніх відносин. Неповна інформація є неодмінною ознакою економічного життя. Вона може впливати на умови та особливості функціонування ринків, створюючи додаткові трансакційні витрати для економічних агентів. Асиметричність інформації створює можливості для зловживань одним з учасників операцій непоінформованістю контрагента. У банківській справі більшість учених моральним ризиком вважають ту частину ризиків, яка пов'язана з порядністю або чесністю майбутнього позичальника.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій з удосконалення нівелювання негативного впливу морального ризику на діяльність банків в Україні.

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання, спрямовані на її досягнення:

- визначити поняття морального ризику: основні підходи та сфера застосування;
- охарактеризувати моральний ризик та асиметрію інформації на фінансових ринках;
- провести теоретичне обґрунтування морального ризику в банківській справі;
- проаналізувати моральний ризик на кредитному ринку та раціонування позичок банками України;
- оцінити рівень морального ризику при залученні банками ресурсів;
- визначити роль системно важливих банків як джерела морального ризику;
- обґрунтувати напрями вдосконалення процесів регулювання діяльності системно важливих банків в Україні;
- визначити пріоритетні напрями розвитку системи гарантування вкладів в Україні на засадах мінімізації морального ризику.

Об'єктом дослідження виступають процеси здійснення банками діяльності щодо залучення й розміщення ресурсів під впливом морального ризику.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, що формуються між банками, позичальниками та вкладниками в умовах впливу морального ризику.

Методи дослідження. У роботі використані такі методи дослідження: метод логічного узагальнення, наукової абстракції, системно-структурний аналіз при дослідженні понять ролі банків на кредитному ринку, транспарентності кредитної діяльності банків, визначення сутності фінансової освіти; факторний, порівняльний та структурний аналізи (при оцінці напрямів впливу асиметрії інформації на процеси залучення та розміщення кредитних ресурсів банками України); статистичний аналіз, графічний метод (для наочного зображення впливу інформаційного середовища на діяльність банків); методи економіко-математичного моделювання (при оцінці факторів кредитного ризику, при обґрунтуванні граничних значень показників кредитного ризику та доходності).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань морального ризику; офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Національної комісії з питань регулювання фінансових та фондових ринків; аналітичні огляди Міжнародного валютного фонду, Світового банку та Базельського комітету, статистичні звіти банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблематики діяльності банків.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок. Основний зміст викладено на 78 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 13 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні підходи щодо визначення сутності поняття морального ризику**» визначено поняття морального ризику: охарактеризовані основні підходи та сфера застосування; охарактеризовані моральний ризик та асиметрію інформації на фінансових ринках; проведено теоретичне обґрунтування морального ризику в банківській справі.

У другому розділі «**Оцінка морального ризику в банківській системі України**» проаналізовано моральний ризик на кредитному ринку та раціонування позичок банками України; надано оцінки рівню морального ризику при залученні банками ресурсів; визначено роль системно важливих банків як джерела морального ризику;

У третьому розділі «**Обґрунтування напрямів мінімізації морального ризику в банківській системі України**» розроблено напрями вдосконалення процесів регулювання діяльності системно важливих банків в Україні; визначені пріоритетні напрями розвитку системи гарантування вкладів в Україні на засадах мінімізації морального ризику.

ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких Особливістю формування морального ризику в банківському секторі є те, що

моральний ризик може поширюватися з рівня на рівень, тобто для нього властивий механізм трансмісії:

- за умови зростання морального ризику на мікрорівні посилюється конкурентна позиція окремих банків, які проводять ризиковану ресурсну політику, зокрема тих, що нарощують обсяги наданих кредитів без належного врахування кредитоспроможності позичальників і змін у вартості пропонованого забезпечення. Це, у свою чергу, стимулює зростання морального ризику в інших установах, які зацікавлені у збереженні своєї клієнтури та частки на ринку і змушені використовувати ризикованіші підходи при реалізації своєї ресурсної політики. У результаті відбувається трансмісія морального ризику з мікрорівня на макрорівень;

- якщо центральний банк не застосовує зважених на ризик підходів до оцінювання діяльності банків, зовнішні рейтинги мають незначне поширення, обмеження щодо активних операцій є незначними чи не мають загального характеру (наприклад, є винятки для певних категорій банків), то це буде стимулом для окремих банківських установ здійснювати більш ризиковані операції і, відповідно, призведе до трансмісії морального ризику з макрорівня на мікрорівень.

2. На макрорівні моральний ризик формується під впливом низки макроекономічних чинників, зокрема структури економіки і ступеня концентрації її окремих галузей, а також ринкових і регулятивних. До ринкових слід віднести чинники, що характеризують ліквідність банківського сектору та використовувані ним інструменти залучення і розміщення ресурсів, специфіку оцінювання діяльності банків та оцінювання банками позичальників. Регулятивні чинники включають різного роду нормативи, обмеження, ліміти, що можуть установлюватися центральним банком для комерційних банків у сфері реалізації їхньої кредитної та інвестиційної політики. Важливу роль серед них відіграють механізми фінансової підтримки банківського сектору в разі поширення кризових явищ, зокрема їх доступність для окремих банків.

3. Кредитне раціонування є можливим реальним інструментом підтримки фінансових відносин з платоспроможними позичальниками і згладжування економічних циклів в умовах асиметрії інформації. Водночас у кризові періоди часу зростає роль держави, яка через програми прямого фінансування, пільгового кредитування, через розширення державних гарантій і поручительств для реального сектора економіки, може знижувати кредитні ризики, і, отже, підвищувати якість інформаційного простору економічних агентів.

4. Відсутність ринкового дисциплінування банківських установ на кредитному ринку з боку клієнтів-фізичних осіб дозволяє дійти висновку щодо необхідності розроблення програми/концепції підвищення рівня фінансової

грамотності населення України. Надійність банківської системи, в свою чергу, зміцнюється розкриттям інформації про реальний стан банку. Таким чином, у таких умовах особливого значення набувають механізми самодисциплінування банку, що припускають розкриття банком докладної інформації про свій фінансовий стан. Необхідно зазначити, що органи банківського нагляду також у високому ступені зацікавлені в підвищенні публічної прозорості банківських установ перед учасниками кредитного ринку.

5. Дослідження морального ризику в діяльності системно важливих банків дозволяє зробити такі висновки:

- найбільші банки проводять більш агресивну політику: існує позитивний тісний та статистично значущий обернений зв'язок між розміром ринкової частки банку та співвідношенням капіталу до активів як до розгортання фінансової кризи, так і нині;
- ризикованість кредитної політики банків не залежить від їхнього розміру: до прийняття надмірних ризиків схильні окремі банки з різним розміром активів та ринковою часткою;
- доведено існування позитивного зв'язку між розміром банку та рівнем валютного ризику в сучасних умовах

5. З метою мінімізації негативного впливу морального ризику на діяльність банків в Україні в роботі, по-перше, обґрунтовані рекомендації щодо регулювання системно важливих банків та, по-друге, напрями удосконалення роботи системи гарантування вкладів.

Превентивні інституціональні заходи мають на меті обмеження негативних наслідків діяльності СВБ для фінансової системи (банківського сектора): створення механізму, який дозволить підтримати системно важливі функції банку, що є на межі банкрутства; забезпечення створення такої ринкової інфраструктури, яка сприятиме мінімізації ризику фінансового зараження; удосконалити науково-методичні засади оцінки системного ризику банківської системи України та моніторинг рівня системного ризику світової фінансової системи; розробка протекційних заходів: тестування складених системно важливими банками «планів порятунку» на випадок виникнення кризових ситуацій, введення інституту кураторів при участі НБУ та ФГВФО; встановлення інтенсивного нагляду із застосуванням превентивних заходів: прогнозування можливого дефолту банку, оцінка впливу дефолту СВБ на стабільність банківської системи. Створення так званого податку на можливі наслідки у випадку банкрутства: збільшення внесків (наприклад, до ФГВФО) залежно від кількісного впливу банку на системний ризик; створення додаткових буферів ліквідності та капіталу. Підвищення рівня фінансової стійкості: підвищення вимог до ліквідності та регулятивного капіталу; додаткові обмеження щодо концентрації ризиків, передусім кредитного;

обмеження фінансового важеля. Усунення системно значущих фінансових інститутів: обмеження розміру певних видів діяльності; створення умов для розвитку конкуренції. Визначено напрями удосконалення роботи системи гарантування вкладів: перехід до диференційованої системи внесків до Фонду залежно від ризиків, які має кредитна установа; поетапне збільшення гарантованої суми вкладу; удосконалення взаємодії між учасниками системи фінансової безпеки

АНОТАЦІЯ

Коломия Т. О. «Моральний ризик у банківській діяльності»,
(*прізвище та ініціали студента*) (*назва кваліфікаційної роботи*)

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»,

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів.

Об’єктом дослідження виступають процеси здійснення банками діяльності щодо залучення й розміщення ресурсів під впливом морального ризику.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти морального ризику: охарактеризовані моральний ризик та асиметрія інформації на фінансових ринках; проведено теоретичне обґрунтування морального ризику в банківській справі.

Проаналізовано моральний ризик на кредитному ринку та раціонування позичок банками України. Оцінено рівень морального ризику при залученні банками ресурсів. Визначено роль системно важливих банків як джерела морального ризику.;

Запропоновано напрями вдосконалення процесів регулювання діяльності системно важливих банків в Україні. Визначено пріоритетні напрями розвитку системи гарантування вкладів в Україні на засадах мінімізації морального ризику.

Ключові слова: банк, моральний ризик, асиметрія інформації, системно важливі банки.

ANNOTATION

Kolomyia T.O.

«Moral Hazard in Banking»,

thesis for Master degree in specialty «Finance, Banking and Insurance» under the program «Banking Management in the financial market»,

Odessa National Economic University

Odessa, 2018

Thesis consists of three chapters.

Object of study is banks' activity in attracting and allocating resources under the influence of moral hazard.

The theoretical aspects of moral hazard are considered in the thesis: morale risk and asymmetry of information on financial markets are characterized; theoretical substantiation of moral hazard in banking was conducted.

The moral risk in the credit market and rationing of loans by banks of Ukraine are analyzed. The level of moral hazard in attracting banks resources is estimated. The role of systemically important banks as a source of moral hazard is determined.

The directions of improvement of processes of regulation of activity of systemically important banks in Ukraine are offered. The priority directions of the system of guaranteeing deposits in Ukraine on the principles of minimizing moral hazard are determined.

Key words: bank, moral hazard, asymmetry of information, systemically important banks.